

KIRJA- JA ELOKUVAESITTELYT

Vanhuutta vierastava palvelujärjestelmä

Armotonta menoa – hoivatyön lauluja on Susanna Helken ohjaama elokuva, joka kuvaa vanhus-ten hoivan nykytilannetta ja siihen johtanutta kehitystä toisaalta armottomasti mustalla huumorilla höystäen mutta myös ymmärtäen ja lempeästi. Katselin elokuvan Vantaan kaupungin järjestämässä tilaisuudessa Tikkurilassa. Elokuvan yleisö koostui pääosin varttuneesta väestä, jota aihe kosketti läheisen henkilön tai oman lähitulevaisuuden vuoksi. Tilaisuuden jälkeen elokuvasta keskustelivat vanhusasia-valtuutettu Päivi Topo, tutkija Kaijus Ervasti, Vantaan kaupungin vanhus- ja vammaispalvelujen palvelupäällikkö Aila Halonen sekä elokuvan tuottaja Timo Korhonen.

Vanhustutkijana ja hoivan ympäristöihin itsekin perehtyneenä ennako-oletukseni elokuvasta nimen perusteella oli, että se toistaa jo moneen kertaan esiin tuotuja hoivatyön epäkohtia ja tuo silmien eteen kuvia epäinhimillisiin olosuhteisiin joutuneista vanhoista ihmisistä. Elokuvan tyylikin, lauluelokuva aiheesta, joka mielessä yhdistyy perustarpeista huolehtimiseen tai paremminkin huolehtimatta jättämiseen, tuntui groteskilta. Näissä mietteissä aloin katsoa elokuvaa.

Elokuva koostuu neljästä eri teemasta, joissa dokumentaaristen osuuksien lomaan on yhdistetty Anne-Mari Kähärän hoivatyöntekijöiden kirjeiden pohjalta säveltämiä lauluja. Innoituksensa elokuva on saanut Sepi Kumpulaisen 90-luvun alun hittikappaleesta *Armotonta menoa*.

Töissä sosiaaliset robotit Sara ja Paro

Teknologiaan on lastattu paljon odotuksia hoivavajeen ratkomiseksi, ja elokuvassa teemaa tuodaan esille ehkä tahattoman humoristisesti. Alussa näytetään pätkä Helsingin kaupungin etähoidon arkea, jossa yhteydet välillä päätivät. Jatkossa jopa joulupukki on saatu virtuaalipalvelukeskukseen ottamaan asiakkaisiin yhteyttä. Helsingin seniorikeskukset ottavat digiloikkaa tuomalla sosiaalisia sisältöjä tarjoavaa teknologiaa asukkaiden iloksi. Tein väitöskirjatutkimustani yli 20 vuotta sitten Kustaankartanon seniorikeskuksessa, ja ajattelin elokuvaa katsoessani, että en olisi tuolloin Kustiksen käytäviä kulkiessani osannut ajatella, että kohtaisin siellä Sara-robotin kollegana. Kustis Goes Digi herättää tunteita. Ollaanko dillejä vai viisaita – sitä voi jokainen miettiä katsoessaan.

Lopen väsynyt

Elokuvan tähtenä loistaa lähihoitaja Tiina Mollberg. Hän on tuonut rohkeasti esiin hoivatyön epäkohtia mutta saanut myös kärsiä sen vuoksi työnantajien epäsuosiosta. Elokuvassa seurataan Tiinan elämänmakuisia kohtaamisia vanhusten kanssa päivin ja öin. Tiinasta välittyy kuva vankasta ja vahvasta osaajasta, jolla on herkkä ja vastaanottavainen sydän. Raskaistakin tilanteista selviää, kun työolosuhteet ovat kunnossa ja itsellä kokemuksen tuoma keinovalikoima hallussa. Laulujen sanotukset kuvaavat karusti hoitajien työtä: vain

huono hoitaja valittaa vajaamiehityksestä, ja helvetin humpassa hoitajan pitää olla nopea ja tehokas mutta vainaja saa odottaa lääkärin tanssiinkutsua päiviä.

Kaavin kestävyysvaje

Kolmantena juonteena katsoja pääsee tutustumaan pohjoissavolaisen Kaavin kunnan vanhuspalveluiden yksityistämiseen. Vanhuspalveluiden ulkoistamista perusteltiin sillä, että se tuo työtä ja toimeentuloa Kaaville ja samalla kunnan talous tasapainottuu. Pelkkää hyvää ei yksityistämisestä kuitenkaan ole seurannut, vaan se on heikentänyt paikallisten yrittäjien toimeentuloa, kun sopimuksia on irtisanottu. Tämä voi supistaa tarjolla olevia palveluita. Kuntalaiset myös kokivat, ettei heitä kuultu riittävästi päätöksiä tehtäessä. Elokuvan tuottaja Timo Korhonen kertoi, että kuvausryhmä ei tuntenut olleensa erityisen tervetullut kunnan tilaisuuksiin, joissa muutoksista tiedotettiin. Niissä kuvatut kohtaukset antavat ymmärrystä siitä, miltä asioiden artikulointi ja eteneminen voivat näyttää palveluiden käyttäjien näkökulmasta. Omaisten kokemuksia ja huolia kuvataan koskettavasti kahden ystävyksen – joista kummankin vaimo asuu hoivakodissa – keskustelujen kautta. Kaavin ikäihmiset ovat aktiivisia: he ottavat selvää ja sopeutuvat tilanteeseen, mutta pitävät myös huolta toimintakyvystään jumppaamalla ja sauvakävelemällä kestävyysvajeen tahdissa, mikä kyllä pienentää heistä jälkeen jäävää syömävelkaa.

Muutokset pyhällä hengellä

Historiallista näkymää hoivakriisiin valottaa emeritaprofessori Marja Vaaraman osuus. Vaarama on tarkastellut vanhustenhoitoa 80-luvulta lähtien ja ollut laskemassa ensimmäisiä hen-

kilöstömitoituksia. Hän on nähnyt työssään eri kehitysvaiheet, joissa pyrkimys on kyllä ollut hyvään hoivaan, mutta resurssija siihen ei ole osoitettu riittävästi. Elokuvasa ei juuri pohdita mahdollisia ratkaisuja vanhusten tilanteen parantamiseksi. Yksi harvoista on Vaaraman ehdotus eduskunnassa Tarja Filatoville, että politiikan teon tueksi tarvitaan feminististä taloustiedettä ja monipuolisempia kustannusennusteita.

Musiikin voima

Elokuvan musiikki on melko mahtipontista ja julistavaa, mikä toki sopii sanoitusten tyyliin. Variaatio olisi kuitenkin tuonut yllätyksellisyyttä; nyt kuorolauluosuuden alkaessa osasi arvata, mitä tuleman pitää. Musiikillisia lepoetkiä tarjosivat Väinön herkäät yhteislaulut muistisairaana vaimonsa kanssa.

Ennakkoepäilystä huolimatta elokuva tempaisi mukaansa ja piti otteessaan loppuun saakka. Neljä teemaa oli lomitettu toisiinsa. Kolmen teeman kerronnassa hyödynnettiin ajallista etenemistä. Teknologiaosuudessa sen sijaan eri jaksoissa tuotiin esiin erilaisia sovelluksia. Katsoessa kokonaisuus ei kuitenkaan vaikuttanut sekavalta. Todenmukaisuus ja aitous sekä se, ettei epäkohdilla surkuteltu vaan niistä selvittiin tavalla taikka toisella, välillä huumorinkin avulla, teki elokuvasta lopulta jotenkin toiveikkaan. Kärsimystä ei tule piilotella, ja palvelujärjestelmän viat on tuotava näkyviksi, mutta uskoa parempaan ja ihmisten hyvinvointiin ei saa kadottaa.

Elokuva on katsottavissa Yle Areenassa 29.4.2023 saakka.

Erja Rappe, vanhempi tutkija
Ikäinstituutti
erja.rappe@ikainstituutti.fi